

za tega voljo ravno tako veli, kakor plužno železo: Pavirava¹⁾ v pomenu = Kart, Čart, tudi od nemškega Indra-ta — Thunara pišejo, da setvi daja blagoslov, in od nordiškega Thora piše Adam bremski:²⁾ Thor serena et fruges gubernat. Da je tudi slovanski Perun bil predstojnik poljedelstva, je znano.³⁾ Ker se vediški Perun veli Pavirava, ker, da se Mannhardtovih besed poslužim „durch den Regen, den er auf die Erde niederfallen lässt, und durch Blitzstrahl den Boden lockert“ tedaj je gotovo tudi ime Kart — Čart, der Pflüger, bilo priime Perkuna — Peruna, kateri je v veri starih Slovanov kakor je še Prokop⁴⁾ vedil povedati, bil edini gospodar sveta, toraj najvišji bog — „Nevidu-nensium Summus“ ako se ima SVMM kot SVMMS brati. Vendar še Chart = Kart se zna tudi iz korenike kar, creare, machen, schaffen, izpeljevati, in tedaj Kart pomenjuje creans, faciens, producens, katero ime je tudi za Peruna prikladno, kateri se tudi veli Perkun = Pardžanja, der ringsum Erzeugende.

Besedo kart, metatiški krat, še imamo v numeral. enkrat, dvakrat, to je, eins machend, (glej Bopp „Vergl. Gram.“ II. B. I. Hälfte, str. 100).

Al, kako dobi Perun — Kart — Čart priime „invictus“, katero najdemo v persiskem basenstvu kot priimek solnčnega božanstva Mithra?

Bogovi nebes Indra — Divaspati = Zeus, Jupiter, Thunar, Thor, Perun so po veri indogermanskih rodov se vojskovali z velikani, al zmiraj so bili njih nadvladavci, zato jim je tudi pristalo ime „invictus“; — tako se Indra veli Džajarama, Siegesfreund, premagavec vseh vojsk⁵⁾, tako tudi nordiški Thor in gerskolatinski Zeus — Jupiter. Ravno to velja o slovanskem Perunu — Perkunu. Vendar tudi berilo SVMM = SVMMANVS je prikladno za Peruna — Karta — Čarta.*)

Summanus je bil po veri starih Rimljanov nočni Jupiter „blitzwerfender Nachtgott, Gott des nächtlichen Himmels“⁶⁾ in to je tudi bil Perun — Kart — Čart bog groma in bliska.

Pozneje so Summana enačili s Plutonom, kateri se enači z gerškim *Αιδης*-om — bogom podzemeljskega sveta. Da je tudi Perun s priimenom Triglav bil vladar in gospodar podzemeljskega sveta, sem že na drugem mestu dokazal.⁷⁾ Tudi indijski Indra in germanski Thunar sta bila boga mertvih.⁸⁾ Da bogovi mertvih, podzemeljskega sveta so spet imeli priime „invictus“, vidimo iz Homera, kateri Haides-a imenuje *ἀδαιμόστος* = invictus.⁹⁾

Še staročeski glossator Wacerad pozna boga Kirt = Krt = Kart — Čart in pravi, da je njegov vnuk bil

vodja, sodja itd. od sabhâ, kar v Vedah pomenjuje: Saal, Versammlung, Sobjeslav, Perunovo, slov. Soba, odkod priime Sabot, Sobot: primeri: „in monte Zabothis Silesii Pagani coluerunt Jovem (Hanka „Antiquitates“ stran 20). Na Štirnškem imamo kraj Sobot, dalje imena: Sabat, Sobot, Sabatin je sosed Perunikov v staroterški fari na Pohorju! S sansk. sabhya se ednaci nemški sif, sippia; Sif žena Thorova = rhetranski Siba, ker o = i v narečju polabskih Slovanov. Sif in Soba = Siba ste toraj boginji sobe, der Sippe (glej Zeitschrift für deutsche Mythologie II, 330—340, III, 121).

¹⁾ Rigveda III, 80, 5, 6. Rigveda, Rosen, 104, 7.

²⁾ Adam Brem. „Gesta eccles.“ IV, 26. ³⁾ Glej Hanuš „Wissenschaft des slaw. Myth.“ ⁴⁾ Prokop „de bell. goth.“ 3, 14.

⁵⁾ Samaveda, Benfey, I, 3, 2, 4, 1. ⁶⁾ Plinius 2, 52. Hartung „Religion der Römer“ 2, 59. Müller „Etrusker“ 2, 60. 167. 249. ⁷⁾ V mojem spisu: „Ueber den Gott Jarmogius v „Mittheilungen des hist. Vereins für Krain“ vom Jahre 1857, stran 111.

⁸⁾ Samaveda, Benfey I, 3, 2, 4, 8. ⁹⁾ Homer, Ilias IX, 158.

*) Kart, Kert, Krt = Čart, Čert, Črt, ker k = č primeri: kar, ker in čer Felsen, Felsenspitze, kal in čal, der Berg, kavka, serbsk in kranjski čavka, kapa in čapka, Čemšenik = Kamščenik itd.

Radihost.¹⁾ Ker je Radihosta tolmačil z Merkuriem, in Merkur je bil sin Jovov, Jovov oče pa Saturnus, tedaj iz te primere spet vidimo, da je Kirt, Krt = Kart — Čart bilo najvišje božanstvo, torej Perun sam.

Kakor na Pohorju nahajamo več mitologičnih imen, na priliko: Nameš, Namis, Namoš, Kraker, Krakor, Kruk, Marant, Mitan, Mitave, Perkunik, Perunik, Tatounik, Vede, Venišek, Vanovšek, Kodrun, Sabotin, Svarožnik, Trogimerščak itd. po božanstvih: Namis — Nemis, Krak, Marot — Merot, Mital, Perkun, Perun, Tatol, Ved (na koroških kamnih Svetved), Vena, Vana, Kodrun = Čedrak, Čadran, Sabot, Svarog, Trogimar = Spitimer, tako tudi ime Karteu in Kurteu = Kartel — Kurtel = Culter = Kartar, der Pflüger. Kurteu se piše Ajdnik = ethnicus, kakor se Krakor po domače veli Kačnik*) in Mike**) pa spet Ajdnik!! Na Dolenskem ne ravno preveč daleč od nekdanjega Nevoduna pa je občina Kartelovo.

(Konec sledi.)

Iz potne bisage.

Prijazni dopisi do strica Bercka Dragana v Verbovcu.

VII. Pismo.

Dragi stric!

Po preserčnem poslovu od staroterškega gosp. fajmoštra smo se podali v Lož. Lož (Laas) je najmanjše kranjsko mestice, tudi ima najmanjšega korespondenta „Novic“. Bogme! res zanimiv je ta časopis kakor noben drug. V njega pišejo visokoblagoslovljene škofje roke, drugi višji duhovniki, učeniki na vseučelišnih stolicah, trgovci, bogati kmetovavci in revni kmetiči, katerim so plužne priročja napravile kervave žule; pestujejo ga kovači, tesarji in kolarji, in tako tudi Lož dá svoj kontingent v malem možaku, al pridnem domoljubu.

Ko smo v Lož stopili, je vse iz hišic stopilo na terg, kar nam je pričalo, da ravno pogostoma v to mestice ptuji ne zahajajo. S tem pa ne rečemo, da bi to mestice ne bi vredno bilo ogleda. Mesto, katero že ima od leta 1477 svoj „privilegium civitatis“ napisan v pondeljek „post Dominicam Laetare“, je poštenja vredno zavoljo svoje starosti. Svoje dni je tukaj dosti kožarjev živelo; sedaj še samo eden sluje, kateri zna dobro kože „gerbati“. Od teh slovitnih kožarjev že Valvazor govori. Valvazor tudi pravi, da so tukaj nekdanj s soljo teržili; sadaj je v Loži malo soli najti. Med posebne privilegije tega mestica sega tudi le-ta: Ako namreč prodajavec žita na sejm pripelje pa ga ne proda, ga ne sme domú peljati, ampak ga mora pri kakšnem mestjanu hraniti do drugega sejmnege dneva ali pa tako dolgo, dokler v mesticu kupca ne najde. Ta privilegi, dragi stric, je še čez verbovske privilegije. Neki Abraham Sauer piše, da so tukaj svoje dni lepe konje izrejevali; sadaj o tej reji ni več nikakoršnega sledú, čeravno imajo dobre žrebce.

Ložki plemenitaši segajo nazaj do leta 1293; poslednjega loškega plemenitaša so Ložani ubili, kar bi utegnulo znamenje biti, da ni bil ravno najplemenitejši, ampak ložki ali pa vice versa. Potem so bili grofi ortenburški posestniki Loža; tudi so nekdanj bili, kakor nam Paladi pričuje, pod

¹⁾ Glej Šafařík in Palacky „Die ältesten Denkmäler der böhm. Spr.“ stran 223.

*) Znano je, da je Krak kačo. san, draka ubil.

**) Mike = sansk. Makha, Makhavan, der Opferer, se je imenoval najvišji duhoven starih Slovanov. Imen: Mike, Mikek, Mikel, Mikež, Mikuš, Mik je dosti po Slovenskem. Pri sv. Martinu na Pohorju ima Mike domače ime Ajdnik = ethnicus. Na Trogimara — Trogimira opominja kraj: Trožmirje.

(Dalje.)

oglejskim metropolitom. Po smerti slednjega Ortenburga so Lož dobili celjski grofi. Leta 1436 je višji vojvoda Friderik Lož z vojsko napadel, pri kateri priložnosti so Ložani pokazali, da niso babjeki. Spustili so namreč neprevidne Istrane skoz mestne vrata; ko pa so jih notri imeli, hajd! po njihovih glavah. Avstrijani so pri tej priložnosti vse orožje zgubili. Ko hrabri junaki še slujejo sadaj, samo da se jim redko kdaj bojno polje odpira, razun ob sejnih. Cesar Friderik se razljuti, in jih hoče kervavo kaznovati. Pošlje bojnega kapitana Kristofa Fladnicerja, — al ubogo kapitanče je zgubilo življenje še prej, ko si je Lož prav pogledalo. Zaklal ga je ložk čevljar s čevljarskim nožem! Cesarski so jo mogli odnesti, in ostali so Ložani celjski — grofovski. Ko je poslednji celjski grof umerl, so Ložani bili pod cesarja prišli, in še sadaj je Lož „eine landesfürstliche Stadt.“ Gradič ložki pa je dobil različne gospodarje: barone Hallerje, Caraduce, kneze eggenberžke in slednjič turjaške.

Valvazor še od Ložanov eno pripoveduje. Blizo Loža je cerkva sv. Roka, blizo te cerkvice pa se nahaja brežna votlina ali luknja. Iz sten te luknje kaplja voda in stvarja vsakoverstne podobe. V luknji je zmirom zadosti vode. Ako Jupiter pluvius Ložanom ni poslal dolgo dežja, so šli v to jamo, in so z jamnino vodo eden drugemu škropili, „dermassen, dass sie alle ziemlich nass werden, und treiben sie allerlei Narrethei mit dem Wasser.“ Ko je eden drugega prav polil, so šli k maši, so prav silno molili in si tako ljubega dežmana milostivega storili.

Ali še sadaj tako ravnajo, m' ni znano; al dragi stric! iz teh zgodovinskih čertic vidite, da so Ložani skoro verstniki Verbovcanov; da pa ne izbudim nevoljnosti, ne bom dalje o njih pisal.

Že v Stari terg nam je gospod Križnogorski naproti prišel, in pod njegovo vodbo smo se podali v merzlo jamo. Gospoda Križnogorskega poznate, dragi strček, že iz „Novic“. On Vam je junaška oseba, ne samo po telesu, temoč tudi po duhu. Um in serce sta pri njem v lepem soglasji.

Pot naša nas je peljala skoz gost bukov log, v katerem hudič polhe pase. Vicko! ali Te luna terka? — bote, dragi stric, vprašali, bravši te verstice. Vendar je taka. Berite le Valvazorjeve tretje bukve na strani 437—442. Na strani 438. je „peklenski pastir“ s svojo čedico vred namalan. Cela truma polhov zoblje pod košatima bukvama bukevco ali žir, njim nasproti pa — prav sloko se deržeč — stoji hudič z kozjima rogovoma in ušesoma; na plečih ima netopirove peroti, nad sveto kostjo pa se začne rep, in v desnici derži gajžlo. Valvazor je sam enkrat v družbi kmetov ponoči ta log obiskal in vidil, kako so polhi na pašo prišli. Čul je tudi glasno pokanje z gajžlami. Al da bi bil hudiča samega vidil, ne piše. Samo toliko pove, da so kmetje suknje in škornje od sebe pometali, v ktere so polhi poredoma zlezli in kmetje so jih tako vjeli. Vsak star polh ima za ušesom réz, in Valvazor piše, da to réz njim napravlja „ihr ungesegneter Hirt“. Kmetje sadaj še tudi dosti polhov nalovijo, kakor so v lanskim „Novicah“ gosp. Križnogorski sami oznanili; da bi jih pa še dan današnji „hudič“ na pašo gonil, niso rekli. Jaz ga že nisem vidil, ker sem bil podnevi v tem logu, in ta „ungesegneter Hirt“ nek le ponoči svojo službo opravlja. Jaz pa mislim, da je peklenšček polhovo pastirstvo pustil in da je začel spet ljudi pasti. Posebno kraj železnice ga lahko podnevi in ponoči vidiš, kar bodem v posebnem pismu dokazal.

Za danes naj Vam le še to povem, da polh je na 3 strani imenitna živalica; pravijo, da je meso njeno prav okusna pečenka; polhova mast ima nek več zdravilne moči kakor vsaka druga mast, in polhove kožice so lepa in dobra kožuhna; v veliki dunajski razstavi so bile nek polhove kape z medaljo počastene.

Z Bogom!

Vaš

Vicko.

Kmali se vsedem na kola, in hitro je šlo zdaj potovanje memo rodovitnih polj, travnikov in gajev proti Zatičini. V pičli uri sem dospel do vélike ceste, ki pride od Horvaškega in dolenskih krajev, prestrigel taisto in se peljal naravnost proti nekdanjemu zatiškemu samostanu, kateri se mi je že dolgo pred v svojem veličastvu kazal. Kolikor bliže pridem, toliko razločnise sem vidil mogočnost in bogastvo tega, nekdanj tako imenitnega poslopja — pervaka krajnskih samostanov. Okolica je posebno prijetna. V koncu podolgaste okrogle doline, opasane z obraščenimi griči, se kaže popotniku na severni strani ceste, ki pelje od Ljubljane ali od doljnih krajev. Rodovitne polja in travniki se razprostirajo pred njo, ki so bili nekdanj mal del daleč razprostirane samostanske lastnine; zdaj sicer niso več, vendar še zaljšajo celo okolico, ki je za moje oči ena najlepših na Dolenskem. Priliciti se zamore vertu, nad katerim skerbna vertnarica čuje.

Ko bi kamni govoriti mogli, marsikaj bi mi bili, pridsemu v Zatičino, povedati vedili o nekdanji slavi tega kraja. So morebiti res tako nemi, da nič ne razodenejo? — Ne! — Ogleduj, dragi bravec, poslopja od zunaj! — obhodi jih na vse štiri strani! — stopi na notranje dvorišča! — potrudi se po mostovžih sém ter tjè! — podaj se v veličansko cerkev! — vse to ti glasno spričuje, kako zlo so bili vneti spredniki naši za sv. vero, za slavo, olepšanje in poduk domovine. Da so v takratnih okoljšinah samostani za vse to skerbili, tega ne mislim dokazovati, — je brez mene predobro znano.

Zatičina ima — če so naši predniki to prav zapisali — svoj začetek v 12. stoletji. Sozidana je bila leta 1135 od Peregrina, patrijarha oglejskega, kateri je imel po Dolenskem mnogo lastnin. Bilo je ob času življenja sv. Bernarda (Peregrin in sv. Bernard sta si bila dobra prijatla) pod vladno cesarja Lothar-ja II. in papeža Incencija II. — Več bi še bil o tem po Valvazorji posnel, pa ne morem dajati prilike k popravljanju pomot svojih spisov; toraj častite bravec raji zavernem na VIII. knjigo, str. 693—702, in XI., str. 530—535 imenovanega pisatelja, kjer slavni naš rojak o Zatičini več piše. V prvi pripoveduje začetek samostana in našteje po imenu 46 opatov, tudi pové, da so v letih 1471 in 1529 Turki Zatičino oropali in požgali; v drugi pa popisuje imena večjih in znamenitish dobrotnikov samostana in posebno pravi, da v prvih treh stoletjih je bila pobožnost tako velika, da je ni bilo imenitne rodbine na Krajnskem in tudi v sosednih deželah ne, ki bi ne bila temu samostanu kakega večjega darú darovala.

Vsaki omenjenih knjig je pridjana podoba samostana, ki je bil v starih časih terdujavi enak, z močnim zidom obdan. Leta 1784 dné 25. oktobra je zatiški samostan nehal biti samostan in je s svojimi obširnimi lastninami priveržen bil vérskemu zavodu. Zdaj je tukaj sedež c. kr. okrajne gosposke in veliki prostori so deloma pisarnice, deloma pa za stanovanje uradnikov, farovž in šolo. Mnogo sob pa tudi še praznih stoji, v katerih gloda zob nemilega časa gole stene in si prede pajk svoje umetne mreže. Te leta se je snovalo o tem, da bi se sedež okrajne gosposke v Višnjo goro preselil. Zdaj je vendar popolnoma določeno, da tukaj ostane. Škoda bi bilo res, ako bi obširne zidine vse prazne stale!

Ako se obzidje obširnega poslopja natanko pregleduje, se lahko zapazi, da je prvotni samostan stal v sredi sedanjih zidin in je bil veliko manjši. Izzidan je bil v gotiškem zlogu. Obok obedovavnice, ktera ni bila ravno velika, je nališpan z mnogimi starijskimi podobami. Cerkev ima podobo podolgastega križa in je pod sedanjim fajmoštrom g. J. Hinek-om posebno snažna, reči se sme, izverstno lepa. Tudi mnogo starih cerkvenih oblek je še iz časov samostana.